

KÉPES LEVELEZŐLAP GYŰJTEMÉNY SZERVEZÉSE

FREYSCHLAG, E. K.: Picture postcards. Organizing a collection c. írása alapján (Special Libraries. 1980. 5-6.no. 258-264.p.) ZOLTÁN Imre tömörítvénye.

Századunk első évtizedében kezdődött és hatalmasodott el az Egyesült Államokban a képes levelezőlapok gyűjtésének láza. A levelezőlapok eredeti rendeltetésükön messze túlnőve, már nemcsak az üzenetek és üdvözetek továbbításának, de a színvonalas képi információknak is hordozói lettek. A megannyi változatos képi téma mellett nagy példányszámban jelentek meg a különféle hirdetéseket tartalmazó, a kiállításokat reprezentáló, az új termékeket propagáló lapok is, de mindenekelőtt fontos szerephez jutottak a helyi látványosságokat bemutató s ezáltal az idegenforgalmat is elősegítő képeslapok. A valóban efemer, gyorsan elévülő személyes közlésekkel szemben, a képeslapok a marandó érvényű képi információt rögzítik, sőt vizuális mondanivalójuk az idők múlásával arányosan nő.

Mondanivalójuk a jelen számára

A levelezőlapok régi idők és események hiteles tanúi. Más forrásból nehezen meríthető képes információkat tárnak elénk természeti tájakról, átalakuló városképekről, nevezetes, esetleg már nem is létező középületekről. Aligha szorul bizonygatásra, hogy a történelmet és építészetet tanuló diáknak vagy a helytörténet kutatóinak milyen értéket képviselhet a múlt század utolsó, illetve századunk első évtizedeit visszaidéző élethű képanyag, sőt, a képeslap gyűjtemények révén bepillantást nyerhetünk megelőző korok politikai, társadalmi eseményeibe, hirdetési módszereibe, az irodalom, a művészet, a grafika megannyi területébe.

De vallathatók másról is a régi képeslapok. Mivel a század eleji fénykor idején a reprodukciós nyomdatechnika meglepően magas színvonalú alkotásokat hozott létre, a fényképezés illetve a grafikai művészetek történetét kutatók behatóan tanulmányozhatják azt a kivételes mesterségbeli tudást, amelyről az 1918 előtti időkben készült képes levelezőlapok tanúskodnak.

Mégis, a képeslap gyűjtemények napjainkban tapasztalható újjáéledéséhez elsősorban a helytörténeti kutatások mind általánosabbá váló, mind szélesebb rétegeket mozgató elterjedése vezetett. Az ország megannyi kis városa, települése főként a könyvtáraktól és a múzeumoktól várja a közössége múltjáról tanúskodó történelmi emlékeanyagokat. Így lép elő az egyéb helytörténeti leletek, dokumentumok mellé kiegészítő, illusztratív médiaként a valóban korhű különlegesen hiteles képes levelezőlap.

A gyűjteményről

A képeslap gyűjtemény akkor töltheti csak be tájékoztató funkcióját, ha rendezett formában az olvasó, a kutató rendelkezésére áll. Ez a speciális aprónyomtatvány azonban nemcsak a hagyományos könyvtári anyagoktól, de még a rokon jellegű fényképektől, festményektől, rajzoktól is eltérő könyvtári bánásmódot igényel. A hasznosítás, a hozzáférhetőség előfeltétele csakis egy megfelelő nyilvántartás megteremtése lehet, s ehhez feltétlenül ajánlható a képes levelezőlapok különgyűjteményként való kezelése.

A különgyűjtemény feldolgozásának mélységéről csak a várható igények felmérése után lehet dönteni, és mindig az adott helyi körülményektől függ, hogy milyen szerepet fog játszani ez a dokumentumtípus a tájékoztatás mechanizmusában.

A gyűjtemény szervezése során felmerülő kérdések: a képeslapokhoz általában ajándékozás útján jut a könyvtár, – hogyan építse a többnyire albumokban lévő gyűjteményt rendszerébe; elfogadható-e az adomány, ha az ajándékozó ragaszkodik az albumok megbonthatatlanságához; milyen típusú (kategóriájú) lapok gyűjtésére helyezze a könyvtár a hangsúlyt; kik számára és milyen feltételekkel legyen a gyűjtemény hozzáférhető; legyen-e lehetőség a kölcsönzésre; mi legyen a gyűjteménybe nem illeszthető levlapok sorsa stb. Az albumok zárt keretei a téma szerinti rendezést eleve meggátolják. A könyvtár viszont – az olvasó érdekét szem előtt tartva – a téma szerinti csoportosítás megvalósítására törekszik, ezért – ha csak egy mód van rá – az albumok zártságát meg kell bontania. Ha az ajándékozó mégis ragaszkodik az albumokban való tartáshoz, ez esetben miképpen oldható meg a feltárás? Az albumokból kiemelt levelezőlapokon miként tüntessük fel az ajándékozót? Hogyan kezeljük a szokásostól eltérő formátumú, a nagyméretű vagy az összehajtogatott (leporelló jellegű) levelezőlap csomagokat?

Ilyen és hasonló kérdésekre csak a helyi viszonyok ismerete adhat választ. Néhány általános érvényű tapasztalati elv mégis megadható: ha a gyűjtemény nem számottevő, és előreláthatólag csak időnként és alkalmanként egyes albumoldalak kerülnek kiállításra, úgy elegendő lehet az albumokat megbontatlanul az ajándékozók szerint nyilvántartani. Amennyiben csak kisszámú különálló, szabad levelezőlappal rendelkezik a könyvtár, úgy ésszerűbbnek látszik ezeket az általános képek gyűjteményébe besorolni. Abban az esetben azonban, amikor a könyvtár vagy múzeum birtokába számottevő mennyiségű szabad (kasiozatlan) és albumokba zárt (kasiozott) képes levelezőlap gyűjtemény kerül, továbbá ha ugyanakkor tudja, hogy e színes aprónyomtatványok iránt nagy lesz az érdeklődés, úgy feltétlenül meg kell bontani az albumok egységét, s a szabaddá tett képeslapokat valamely rendezési elv szerint kell csoportosítani.

A képeslapok feltárása

Tekintettel arra, hogy a korszerű információs rendszereknek a felhasználókra orientáltaknak kell lenniök, itt is ezt a szempontot kell figyelembe venni. Az igények zöme várhatóan valamely témára fog irányulni, ezért a csoportosítást célszerű előbb típusok szerint, majd a típusokon belül témájuk, illetve tárgyuk szerint csoportosítani. El kell tekinteni az időrend szerinti csoportosítástól, ugyanis a levelezőlap kiadási éve az esetleges postabélyegző keltezése ellenére sem határozható meg biztonságosan; de a nyomdák vagy kiadók szerinti csoportosítás sem jó, mert ezeket az adatokat a levelezőlapokon csak elvéve tüntetik fel. A csoportkialakítás bevált formája:

- *látképek*: államok, városok, települések, környék stb.
- *kiállítási képek*: egyes konkrét kiállítások
- *hirdetési képek*: vállalatok, propagált termékek stb.
- *alkalmi képek*: karácsony, húsvét stb.
- *„újdonság” képek*: a hagyományostól eltérő anyagból, pl. fából, bőrből, fémből stb. készült levelezőlapok.

Ebben a rendszerben nem megoldott a híres festményeket, a híres embereket, az irodalmi alakokat stb. ábrázoló lapok csoportba sorolása. Ugyancsak nyitott kérdés marad az összefüggő sorozatok besorolása.

Azokat a levelezőlapokat, amelyeken történetesen a kézzel írt szöveg tartalmaz helytörténeti érdekességet, célszerűbb a kéziratok gyűjteményébe sorolni.

A fenti csoportosítás szerint, megfelelő méretű fa- vagy fémfűzőkben, -dobozokban, függőlegesen tárolt állomány további feltárását szolgálja a tárgymutató, amelyben nagyon fontos a keresztutalások alkalmazása (ha pl. egy szállodát s a környező tájat ábrázolja egy képeslap, úgy tartozzék bár eredetileg a „hirdetési képek”-hez, utalással el kell érni, hogy a „látképek”-nél is megtalálható legyen).

Helyileg kell eldönteni, hogy a bibliográfiai leírás milyen adatokat tartalmazzon, pl. a levelezőlap típusa, tárgya, nyomdája, kiadója, mérete, száriaszáma, körülbelüli kiadási éve stb.

A képes levelezőlapok jól szervezett különgyűjteményének megvalósításával nagy lépést tesz a könyvtár afelé a cél felé, hogy egyre inkább a sokladú, komplex tájékoztatás elismert bázisává váljon.

VIDEOKAZETTÁKAT, VIDEOLEMEZEKET IS KÖLCSÖNÖZ – feltehetőleg elsőként – a hyattsville-i (USA) megyei könyvtár 1980. október 1. óta. A kazetta bolti ára 55–60, a lemezé kb. 20 dollár, a könyvtárban a napi kölcsönzési díjuk 2 dollár; ez a könyvtár szerint inkább csak az adminisztráció költségeit fedezi. 150 címmel indultak, s már az első hónapban 3373 igénylés, ill. előjegyzés érkezett a videoanyagra.

(Advanced Technology – Libraries, 1981. jan.)